

KNYGA – ASMENINIS APSISPRENDIMAS

Ar kartais nėra banalu dejuoti, kad šiandien nyksta skaitymo kultūra, menkėja knygos reikšmė, mažėja žmonių raštingumas – net jeigu iš tiesų taip ir yra?.. Ar tai nedvelkia totalitarinės niveliacijos ilgesiu? Žlugusia socializmo svajone, kad visą liaudį įmanoma išprusinti iki tam tikro lygio, kur nebeliaikoma asmeninės nuomonės, o tik oficialioji, ideologinė.

Taip pat banalu priekaištauti televizijai ir internetui, kad jie atima iš knygos skaitytojus. Juk kiekvienam aišku, kad demokratinėje santvarkoje egzistuoja pasirinkimo laisvė: kas gi verčia spoksoti į kokią kvailą pokalbį šou, užuot pasiėmus nesunkiai ir maloniai skaitomą A. Conan Doyle'į ir pasinerti į neskubrų ir žavų savo papročiais XIX a. Anglijos gyvenimą?.. Žinoma, demokratinė santvarka nuostabi dar ir tuo, kad asmens pasirinkimo laisvę smarkiai įtakoja pašaliniai veiksniai – reklama, mados, noras būti tokiu kaip visi... Ir, tiesą pasakius, asmeninę pasirinkimo laisvę dabartinis žmogus neretai atiduoda tiems veiksniams – kad jie nuspręstų, kas jam geriau tinka. Prisiminus, kad dar prieš dvidešimtį metų už pilietį nusprendavo partija, tenka pripažinti, kad šiuo – asmeninio apsisprendimo – atveju ne kažin ką tepasiekėme...

Užtat jeigu be verkšlenimų ir dūsavimų žvelgtume į knygos kaip svarbaus kultūros veiksnio ateitį, tai būtų galima teigti, kad ji tiesiog išliks esmine nedidelės grupės žmonių – elito be kabučių ir be žodžio „vadinamojo“ – gyvenimo dalimi, o kitiems, kaip kad pavyzdžiui, viduramžiais, pagrindine kultūros dalimi liks gatvių vaidinimai, peilius ir ugnį ryjantys fakyras, barzdotos moterys ir dvigalviai veršiukai, cirkai ir kunstkameros, naujojo amžiaus mirakliai ir misterijos.

Juolab kad šitame informacijos šiukšlyne, koku dabar pavirto pasaulis, atsiranda naujos neraštingumo formos. Žmogus pažįsta raides ir moka skaityti, bet nebesupranta, ką skaito. Potekstė jam nebeatskleidžia vaizdų. Kalbos ritmika nebesužadina intuicijos. Jis ieško informacijos, bet pražiopso svarbiausią dalyką – kūrybos paslaptį. Žodžio stebuklą. Jam svarbiau faktas – kad sutems, o ne kaip sutems. Nuolatinė dinamika, veiksmas, ko nors vykimas vargu ar ką reikšmingo begali atskleisti, nes tai tik konstatuoja miegančio proto būklę ir nejudančią, sustingusią, inertišką sielą. Sielą, kurioje nieko nevyksta. Nieko, kas galėtų ją supurtyti, sukrėsti, apstulbinti. Ne pasibaisėjimui ekonominė krizė ar kriminalinės kronikos pranešimui, o estetišams potyriams. Kūrybos džiaugsmui. Asmeninio unikalumo suvokimui.

Tiesą pasakius, gal net ir vaikai šiandien pratinami prie miegančio proto būsenos. Kad jiems būtų lengviau adaptuotis adaptuotame pasaulyje ir patiems būti žmogaus adaptacija. Pastebima tendencija – netgi su švietimo ištaigų žinia – teikti vaikams „patogią“, aprobuotą, edukacinę funkciją kaip pagrindinę atliekančią literatūrą, pamirštant, kad svarbiausioji yra meninė funkcija ir išliekamoji

Vytautas Kasiulis. *Žydai su knyga*, XX a. II pusė

vertė, o edukacinė literatūra ne visada ja pasižymi. Kažkur šito inertiško pasaulio dinamikoje išnyko klasika: per „Tūkstantmečio vaikus“ LTV graudžiausiai buvo atsakinėjama į literatūrinius klausimus. Tarsi iš istorijos būtų išnykę ir antikos mitai, ir V. Hugo, ir H. Balzacas, ir Goethe, ir F. Dostojevskis, ir Ch. Dickensas, ir Dantė... Klesti infantiliam skoniui pataikaujanti masinė kultūra, jau nebepaisanti amžiaus ribų – tarsi kam labai rūpėtų, kad žmogus niekad nesuaugtų, nesubręstų ir neduok Die, kad neišsiugdytų kritiško požiūrio.(Žodis „kritika“ apskritai tapo vos ne keiksmažodžiu, ką nors kritikuoti – netolerantiška ir nedemokratiška. Gal net – blogas skonis, o tai jau visai baisu...).

Bet visgi lieka viltis, kad knygos gali būti skaitomos ne todėl, kad reikia, kad kažkas nurodė ar įsakė, kad jos buvo bestselerių sąrašė, kad jas parašė koks pažįstamas... Jos skaitomos, visų pirma, kad patirtumei skaitymo malonumą, o antra – kad suvoktumei, jog egzistuoja pasaulis, kuris gali tave apstulbinti ir sukrėsti ne mažiau už gamtos stichiją. Ir atverti. Asmeninei ir žmogiškai pilnatvei.

Marija Pempytė

* * *

Yra metas gesinti žvakes, yra ir metas uždegti,
Bet visų labiausiai yra šitas metas,
Kuris grėžiasi švystelti
Ir kuris švysteli grįždamas.
Jei ši kelionė yra,
Yra ir akmuo jai.
Baltą drobulę užtiesiu, Knygą atversiu.
Duona. Taurė.
Namai.

Vaidotas Daunys

Kitame numeryje:

- S. Abromavičius. Tremties vaikai
- Julius Keleras. Teta Elzė
- Leveno universiteto studentų draugija (II)

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Marija Pempytė. Knyga – asmeninis apsisprendimas
- 2-as psl. A. Dudavičius. Paskutinės okupacijos aukos
- 3-as psl. Julius Keleras. Teta Janina
- 4-as psl. Gero teatro visuomet nedaug
- 6-as psl. Pranas Visvydas. Pirmapradės mintys
- 7-as psl. A. Katilius. Leveno lietuvių studentų draugija

PASKUTINĖS OKUPACIJOS AUKOS

ARŪNAS DUDAVIČIUS

Pranešimas skaitytas minint paskutinės okupacijos aukos, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo gynėjo, kario savanorio Artūro Sakalausko žūties 20-ąsias metines.

1991 m. rugpjūčio 19 d., kai Sovietų Sąjungos prezidentas M. Gorbačiovas atostogavo Kryme, Maskvoje buvo surengtas pučas. Pučo organizatoriai – G. Janajevs (SSRS viceprezidentas), D. Jazovas (SSRS gynybos ministras), V. Pavlovas (SSRS Ministrų Tarybos pirmininkas), B. Pugo (SSRS vidaus reikalų ministras), Vl. Kriučkovas (SSRS valstybės saugumo komiteto pirmininkas) ir daugelis kitų – paskelbė, kad aukščiausiosios valdžios galios pereina į rankas minėtų asmenų, pasivadavusių Valstybiniu nepaprastosios padėties komitetu (toliau – VNPk; rusų kalba vadinamas GK-ČP).

SSRS Valstybinis nepaprastosios padėties komitetas, vadovaujamas SSRS viceprezidento G. Janajevs, nušalina M. Gorbačiovą (SSRS prezidentą) nuo valdžios ir paskelbia nutarimą:

1. Išformuoti valdžios struktūras ir karines formuotes, neatitinkančias SSRS įstatymų;
2. Sustabdyti politinių partijų ir visuomeninių organizacijų, trukdančių „normalizuoti padėtį“, veiklą;
3. Uždrausti rengti mitingus;
4. Armijai pradėti kontroliuoti masines informavimo priemones.

Pagal Rusijos istorikę dr. Iriną Pavlovą, Sočyje atostogaujančią SSRS prezidentą M. Gorbačiovą prieš pat pučą aplankė keletas VNPk narių. Pasak M. Gorbačiovo padėjėjo V. Bolodino, SSRS prezidentas atvykusiems neprieštaravo: „Tiek to, veikite.“ Susidaro išpūdis, kad SSRS prezidentas ir VNPk nariai veikė sutartinai.

Visai neseniai Švedijos užsienio reikalų ministerija padarė pranešimą (išslaptino apie 400 p. diplomatinį pareigūnų laiškų) apie 1989–1991 m. padėtį Sovietų Sąjungoje. Pranešimo esmė:

1. Realus pilietinio karo Sovietų Sąjungoje pavojus, jeigu prasidės pučas;
2. SSRS sužlugdys dėl Baltijos valstybių pasipriešinimo;
3. SSRS VNPk neturėjo Rusijos gyventojų daugumos pritarimo.

Kas tuo metu vyksta Lietuvoje?

a) Pabaltijo karinės apygardos vadovybė raštu pareikalauja nuginkluoti Krašto apsaugos departamento (toliau – KAD), Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (toliau – SKAT), Šaulių sąjungos struktūras;

b) Parlamente susirenka Laikinoji vadovybė (V. Landsbergis, V. Zabarauskas, M. Laurinkus, A. Če-

Karių garbės sargyba prie paminklinio akmens A. Sakalausko žūties vietoje prie dabartinių LR Seimo rūmų.

Eugenijaus Žygaičio nuotr.

paitis, Z. Vaišvila, S. Morkūnas, G. Vagnorius, A. Butkevičius) apsvarstyti susidariusios situacijos ir būsimų veiksmų;

c) Lietuvos radijas transliuoja gyventojams perspėjimą dėl karinės diktatūros grėsmės;

d) sovietų kariškiai užima Kauno radijo ir televizijos redakciją, Sitkūnų radijo stotį ir Vilniaus valstybinį telefono ir telegrafo centrą;

e) sovietų kariškiai vykdo provokacijas pasienyje – į Panemunės praleidžiamąjį kontrolės punktą (PKP) atvykę Rusijos kareiviai grasino pasieniečiams, turintiems ginklų, kad juos sušaudys; į Kalvarijų pasienio užkardą (PU) atvykę Rusijos kariškiai pareikalavo Lietuvos pasieniečių pasitraukti ir t. t.;

f) Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba (AT) priėmė du nutarimus: „Dėl perversmo Sovietų Sąjungoje padarinių Lietuvos Respublikai (LR)“ ir „Dėl pasirėngimo politiniam streikui“;

g) priimamas Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos ypatingomis sąlygomis;

h) KAD generalinis direktorius A. Butkevičius 1991 m. rugpjūčio 19 d. išleisdžia įsakymą Nr. 160 „Dėl KAD padalinių veiksmų ypatingos situacijos metu“ (pirmame punkte įsakoma SKAT, KAD Mekomajam junginiui, Pasienio apsaugos tarnybai ginklu ginti LR AT ir Vyriausybės rūmus);

i) sustiprinta Parlamento apsauga;

j) KAD padalinių vadai gavo konkrečias užduotis, susijusias su karių mobilizavimu Parlamento gynybai;

k) 1991 m. rugpjūčio 21 d. sovietų armijos kariškiai įvykdo provokaciją prie Lietuvos Respublikos AT 1-ojo apsaugos posto. Susišaudymo metu tarp sovietų kariškių ir savanorių žūsta Artūras Sakalauskas, dar 11 savanorių (J. Alyta, L. Kaladė, A. Mickevičius, I. Kvedaravičius, A. Pėstininkas, D.

Joneikis, S. Tulevičius, A. Navickas, A. Antanaitis, A. Buivydas, A. Gerulis) sužeidžiami;

l) KAD pasiuntė į Maskvą lietuvių instruktorių padėti rusams ir nuvežė 1 000 baltai mėlynai raudonų Rusijos vėliavų.

SKAT rinktinių vadai gavo konkrečias užduotis:

1. Suformuoti būrį savanorių Parlamentui ginti;
2. Palikti įkurtus štabus, paslėpti asmens bylas, ginklus ir kitą turtą;
3. Organizuoti ryšį su SKAT'o štabu, stebėti karinius dalinius;
4. Nenakvoti namuose, evakuoti savo šeimas į saugesnes vietas;
5. Per pirmąjį priešų puolimą stengtis išsaugoti savo karius, užmegzti ryšį tarp rinktinės padalinių, organizuoti pilietinio pasipriešinimo akcijas ir partizanų karą Lietuvoje.

SKAT Alytaus rinktinės būrys savanorių, 1991 m. rugpjūčio 19 d. išvykęs į Vilnių ginti Lietuvos Respublikos Parlamento: būrio vadas – Modestas Žaliauskas, Vytautas Meškeliūnas, Žilvinas Jakubauskas, Virgis Rafanavičius, Alfredas Muliuolis, Igoris Kvedaravičius, Artūras Sakalauskas, Rimas Jarašiūnas, Giedrius Navickas, Rimas Mikalajūnas, Rimas Miliauskas, Remigijus Bruklis, Petras Bruklis, Rytis Bulonas, Valdas Baciūška.

Kas tuo metu vyksta Maskvoje?

1. Maskvoje įvesta komendanto valanda, perversmininkų sutelktos KGB specialiosios pajėgos, grupės Alfa, Maskvos OMON'o, vidaus kariuomenės ir kiti daliniai.

2. Pučistams ryžtingai pasipriešino Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (toliau – RTFSR) prezidentas B. Jelcinas, kuris išleido įsaką, smerkiantį minėtus veiksmus. Visa tai buvo įvardyta kaip valstybės perversmas.

3. Maskvos ir aplinkinių regionų gyventojai stato barikadas aplink Rusijos Parlamentą.

4. Ištikimiausia Rusijos kariuomenės dalis pereina į B. Jelcino šalininkų pusę, perversmininkai veikia neryžtingai ir pralaimi.

RTFSR Prezidento B. Jelcino įsako ištrauka

„Pabandyta įvykdyti valstybinį perversmą, nušalintas nuo pareigų SSRS Prezidentas M. Gorbačiovas, kuris yra Sovietų Sąjungos ginkluotųjų pajėgų vadas. Sudarytas antikonstitucinis valstybinis nepaprastosios padėties komitetas, kurio vadovas – G. Janajevs.

Susidarius ypatingai situacijai nutarta: iki SSRS deputatų suvažiavimo sušaukimo visi Sovietų Sąjungos vykdomosios valdžios organai, įskaitant Valstybės saugumo komitetą, Vidaus reikalų ir gynybos ministeriją, esantys RTFSR teritorijoje,

Savanoriai tvarko A. Sakalausko žūties vietą, 1991 m. rugpjūtis.

R. Bagdono nuotr.

Nukelta į 8 psl.

Prie vartelių stovinti moteris, vyresnio amžiaus, rūpescio sklidinų veidu, tai mano tėčio sesuo – teta Janina, nors iš visų gausių šeimynykščių jos niekas taip ir nėra turbūt gyvenime pavadinęs. *Janina* – ne, ne. Nebent kaimynai, bendradarbiai ar kiti, atokesni žmonės. Ji mums – *Tetelė Janytė* – kuklumo įsikūnijimas, mažas ir akivaizdus turbūt visų įmanomų žmoniškų dorybių ir dievobaimingumo stebuklas, sakyčiau – rūpintojėlė. Drįstu naudoti tokius aukštus, patetiškus, televizinių *pempersų* eroje labai nepopuliarius žodžius tik todėl, kad greta kitų vertintinų žmoniškumo savybių ir įsitikinimų, savo pamaldumo ji niekada neafišavo ir greta esantiems per jėgą nebruko kaip neišvengiamos ir, ergo, visiems privalios dogmatikos. O tai – unikali išimtis. Juk kiekviena įtakos ir galios grupė (ar jai priklausantis asmuo) visokeriopai stengiasi pereiti per tavo sielą kaip toji spalvingai vingiuojanti giedančių krišnaityų eisenėlė per Vilniaus senamiestį arba persikelti kaip įkyri politinė kandis, jau ir taip surinkusi virš 1000 lengvatikių, į tavo FB. Ir, žinia, ne vieną kartą, kol pagaliau, galimas daiktas, privers tave atsikvošėti ir suprasti, kas šiame pasaulyje... Ne, veidrodeli, tikrai ne gražiausias. Svarbiausias ir stipriausias. Kas gali valdyti ir skriausti... Šiuo, mano tetos, atveju nebuvo nei jokio slapto laikymo už sprando, nei mėginimo varu atvesti į savo, gerokai tobulesnę nei kitų, karalystę, kurios tikrovė, tikiu, ir dabar jai šviečia kaip anieji anuomet ką tik pastatytų Elektrėnų žiburiai. Malda jai buvo ir, nė kiek neabejoju, tebėra tyli, natūrali, intymi ir individuali dvasinės higienos dalis, beveik nematoma kaip ir ji pati, Tetelė Janytė. Galėtų atrodyti, kad jos net nėra. Tai tarsi kvėpavimas: nematomas, tačiau neišvengiamas, beveik negirdimas, tačiau neišgalvotas, esantis, kaip ir kiekvienam gyvenančiam – esminis. Pradžių pradžia. Ir gyvenimo būdas Tetelės toks: niekad niekam savęs neprimesti, tik pačiu kraštutiniu atveju, kai jau labai ne kas (dažniausiai katastrofiškai pakilus kraujospūdžiui) ramiai paskambinti brolio Alfučio dukrai, daktaraujanciai Vilniuje: „Virgute, labai svaigsta galva ir viršutinis virš 200...“

Tik dabar, praslinkus daugeliui dešimtmečių po vaikystės, ūmai suvokiau, kad visi šiai ukmergiškei mano giminės bendruomenei priklausę suaugusieji turėjo maži būdus, pašaliečiams gal net juokingus vardus: Tetelė Janytė (tekstilės inžinierė), jos sesuo Tetelė Irutė (chemikė, laboratorijos vedėja), broliai – Alfutis (statybos inžinierius), Adziulis (rentgenologas daktaras), Vytulis (inžinierius mechanikas). Tarsi jie kokios gerosios Vaikystės fejso laimingai būtų pasmerkti taip ir likti niekad neužaugusiais pokario vaikais. Štai koks truputį keistas, bet daugiau pasigėrėtinas jų tėvų – mano diduko Julijono ir bobutės Valerijos, švelniai vadintos Valia, išradimas.

Broliams ir seseriai pasitraukus į amžinosios šviesos teritoriją, paskutinė iš didelės šeimos Tetelė Janytė galiausiai pasirinko gyvenimą greta didelio sodo treštančiame, grybo godžiai ėdamame tėvų name Ukmergėje, sovietmečiu – Adomo Meskupo, dabar – Antano Baranausko gatvėje. Kodėl? Tikriausiai pasiryžusi saugoti atmintis savo tėvų, brolių, sesers, kitų ten gyvenusių giminių, kurie suvieniję, kviečiami mielai persikeldavo į šį ukmergiškį namą iš įvairiausių Aukštaitijos vietų. Čia taip atrodė man, o iš tiesų viskas vyko gerokai proziškiau: kai 1991 m. bobutė Genutė, mirusios bobutės Valios sesuo, naktimis ėmė visai nebemiegoti ir nebenorėjo viena likti Ukmergėje, Tetelė Janytė metė mėgstamą darbą, patogų savo butą Kaune paliko studentams, neimdama iš jų nuompinigių, ir visam grįžo į tėvų namus. Nepaisant tos oficialios, Tetelės paprintos, versijos, aš vis tiek iki šiol manau, kad ji, kaip tyli ir sau jokio dėmesio nereikalaujanti dvasia, saugo savo vaikystės namus, pūvančius, prakiurusius, nudriskusius, žiemą kad ir keliom krosnim vos tesušildančius iki 13 laipsnių. Kaip ir anuomet,

Arūno Baltėno nuotr.

TETELĖ JANYTĖ, TETA JANINA

JULIUS KELERAS

name keturi kambariai – virtuvė (Tetelei nepatiko, kai kalbėdamas telefonu neseniai pavadinau tą patalpą *virtuvėle*), valgomas, mažytėlaitis miegamasis (ten miegodavo bobutė Valia ir diedukas – tilpo tik dvi lovos o kitame kambario gale, kur pro langą matėsi vešlūs, mano numylėti serbentynai, stovėjo *Singer* siuvimo mašina, ja nuolat būdavo lopomi ar kitaip taisomi anūkų rūbai) ir didžiausias, nors šiaip ir nedidelis, salonas. Pastarajame buvo valgoma iškilmingom progom, ten kampuose stovėjo dvi sofos, kur galima (o vaikams, bent jau man – privalu) būdavo prigulti popiečio miego. Kitur buvo valgoma priklausomai nuo suvažiavusių žmonių kiekio. Namas nedidelis, bet kai per vienas Kūčias, kaip pasakojo Tetelė, suvažiavo 17, buvo gan striuka. Teko ištraukti visas patalynės atsargas, matracus, nuo aukšto nukelti penkias sudedamas lovutes (jos iki šiolei sudėtos ant aukšto) ir nepaprastai tvarkingos Tetelės visus mikliai suguldė, o tūnakt Dėdės Alfučio, mano krikštatevio, galva nakvojo gonkely, o kojos kambaryje. Nors tai linksmo ūpo dėdei nebuvo jokia bėda. Šioj pavydėtinai darnioj šeimoj jokios buitinės negandos beveik neegzistavo: vaikai – Tetelės ir dėdės (ne, ne *Diedelės*!) kiekvieną savaitgalį autobusais, vėliau automobiliais skubėdavo pas tėvus. Iš pradžių vieni, po to su vaikais. Savaitgaliams, vasaroms... Nebepamenu jau kuriuo adresu sykį parašiau kalėdinį ar velykinį pasveikinimą, adresuotą *Tetelei Janytei*. Gavus jį išsyk paskambino ir padėkojus paprašė kitąsyk ant voko užrašyti *Janinai Keleraitėi*, nes jai, esą, nepatogu nors ir prieš gerai pažįstamą paštininkę. Pasakė be priekaišto, kukliai, bet ryžtingai... Paskutinei mohikanei, sename name saugančiai šeimos istoriją, ir tuomet nesinorėjo atskleisti savo intymiojo, vaikystės angelo lydimio vardo, tačiau aš, rašydamas sveikinimą, to tada nesupratau...

Čia tiesiog priešais namą mano vaikystės metais, bent jau iki 1971–1972 m., būta milžiniškos duobės, kurią palengva ištisais dešimtmečiais, iš visos Ukmergės įvairaus dydžio sunkvežimiai, kurie, išivaizduojau, vaiko akims turėjo būti svarbi pramoga, užpylinėjo ne vien šiukšlėmis, bet ir statybinėmis atliekomis. Diedukas prisirinkdavo iš tos duobės

įvairių gerų cementinių plytelių (jomis išgrindė savo kiemą), vielų, kito kito gero. Ne, aš jų taip gerai neprisi-menu kaip, tarkim, vaikystės vyšnios, kurią vasaromis taip dosniai dulkėmis apnešdavo nuo greta esančio kalniuko lekiantys *zilai* ar kitokie *samosvalai*, *moskvičiai*, *zaporoziečiai*, o retsykiais savaitgaliais kauniškio, tuomet dar nevedusio dėdės Edvardo, daktaro, visų vadinamo Adziuliu, vairuojama senoji pieniškos ar dramblio kaulo spalvos *Volga*, toms pačioms vaiko akims atrodžiusi kaip didelis iškilmingas blizgantis laivas, gal net tokio paties iškilmingumo kaip ir Šv. Mišios Ukmergės Šv. Trejybės bažnyčioj. Beje, erdvioje mašinoje dvelkdavo kažkoks magiškas kvapas, tad, jei ką, turbūt būtų buvę galima laikyti ir nedideles mišias. Ša, tokios kalbos Tetelei nepatiktų!

Ne kažin kiek, žinoma, tais laikais ten tų mašinų ir tepraūždavo. Du šoniniai keliukai – vienas nuo murzino, kone visais metų laikais dulkstančio kalno, kitas – palei užpilamą duobę ir stačiatikių kapines. Dviračiai, vienas kitas retas klibikščiuojantis pienovežis, šieno ar kitokio kuklaus gėrio prikrauti Brežnevo epochos vežimai, vakarais rytais kažkur į nežinomus tolius vesdinamos karvės ir arkliai, rodos, ir viena kita ožka, tiksliai nebeprisimenu. Ir kauksmingos šunų sutartinės. Ir ilgesingas vasaros kvapas, ypač temstant... Kai tau ketveri ar net dvylika, visas judėjimas, kuris vyksta ir pranyksta už tavo žvilgsnio ribų, yra pilnas paslapties rūko. Tai pasaulis, kuriame dar tavęs nebūta, kuriame tau dar neleido būti. Jis traukia, reikalauja tyrimo, nes yra čia, visai šalia ir tuo pat metu jo nėra,

jis nepasiekiamas. Juolab už duobės kone priešais langus, už kokių šešiasdešimties metrų, senos stačiatikių kapinės, kur auglotų ir gedulingų, kaip laidotuvių procesija, medžių diršūnėse beveik nejudėdami dieną naktį kaba dideli juodi paukščiai. Nesvarbu, kad tie medžiai stuomenim ir lapija slepia kapinaites, o šios savo ruožtu – Švento Prisikėlimo cerkvę. Juk vis tiek ten jos yra. Ir ten gyvena mirusieji, kurie yra čia, visa greta, už lango. Vakare, temstant, prieš guldamas atitrauki užuolaidas ir pažvelgi – gal kokia liepsnelė ar dar kas pasirodys. O ryte prabundi, nusimeti antklodę, pašoki, patrini akis ir skubini žvilgtert. Pirmiausia pro langus į kapines, ar ten kas nepasikeitė, o po to, jau įdienesius, įbėgi jų pažiūrėti į gonkelį, kur džiūsta smulkios skiautelėmis, panašiomis į susirietusius laumžirgio sparnus, supjaustyti obuoliai. Skanūs jie, labai, bet kiek gali gi jų valgyti, netgi su raudonųjų serbentų kisieliu ar gilių kava, kurią bobutė Genutė, bobutės Valios sesuo, ten pat gyvenusi, ruošdavo pati. Miške surinkdavo neišlukštentas giles, išvirdavo jas piene, nuimdavo kiautą, sumaldavo ir paskrudindavo. Tai irgi būdavo vienas paslaptlingiausių ir skaniausių vaikystės patyrimų: keisto, malonaus kvapo ir mielo skonio gėrimas iš patiektas plačiame puodelyje su išpieštais žaliais obuoliukais. Tas puodelis, ar net keli, iki šiolei tebestovi laiko nudrengtos virtuvėlės komodoje. Nežinau, ar tai mažas paminklas vaikystei kaip ir nudilusi sriubos lėkštė su mėlynu buriniu laiveliu dugne. *Valgyk, Juliuk, valgyk, kol pasirodys laivelis...*

Aš kiek nutolau nuo Tetelės Janytės portreto kontūrų, tačiau prieš tęsdamas gal dar spėsiu pasakyti, kad bobutė Genutė vaikystėje vadindavo mane angeliuku ir tai, ko gera, dar labiau sustiprina vaikystės kaip mėlynojo Arkadijos laivelio nostalgiją. Tuo labiau, kad nors iš tikro ir nebuvau angeliukas, vasaros Ukmergėje iš tikro ir buvo arkadiškos. Kai mama Ukmergėje mane perrenginėdavo, bobutė Genutė sakydavo – *Toki nuogą reikia padėti ant alto-riaus...*

Tetelė Janytė mano vaikystės metais negyveno Ukmergėje. 1968–1991 m. ji dirbo vyr. *definitore* (čia nevaliom prisimenu, kaip Kunigaikštis Vildaugas uoliai pasakojo dirbęs *stropuotoju*), pasak vyr. *definatorės*, dar prieš 1930 m. įsteigtame ir gerą vardą

Nukelta | 8 psl.

GERO TEATRO VISUOMET NEDAUG

Iš pokalbio su scenografe Virginija Idzelyte

Virginija Idzelytė – viena iš vidurinės kartos dailininkių, scenografė, kurios patys produktyviausi kūrybos metai sutapo su lietuvių teatro pakilimo ir kitimo laikotarpiu, t. y. aštuntuoju, devintuoju XX amžiaus dešimtmečiais. Po studijų Vilniaus dailės akademijoje (Vilniaus dailės institute), kur baigė scenografijos specialybę, Virginija Idzelytė iš karto buvo paskirta dirbti į Valstybinį akademinį dramos teatrą, kuriam anuomet vadovavo režisierius Henrikas Vancevičius. Beje, ši aplinkybė, kaip matysime, turėjo įtakos jos kūrybiniam gyvenimui. Šiame teatre teko dirbti ir su kitais, jaunesnės kartos, kūrybiškesniais režisieriais – Irena Bučiene, Algirdu Latėnu. Artimi ryšiai siejo su ryškiais savos kartos scenografais – Adomu Jacovskiu, Galiumi Kličium, Augiu Kepežinsku ir kitais, ypač kai reikėjo atstovauti lietuvių teatro dailę Pabaltijo scenografijos trienalėse, į kurias suvažiuodavo dalyvių ir stebėtojų teisėmis Rusijos, Baltarusijos ir kitų sovietinių respublikų menininkai bei menotyrininkai. Kita draugiškų ir profesinių susitikimų vieta visuomet buvo įžymioji Prahos kvadrienalė – paroda ir sykiu mokykla...

Per kelis kūrybinio gyvenimo dešimtmečius Virginija sukūrė per dvi dešimtis scenovaizdžių. Visuomet juose atpažinsi profesionalią dailininkę, kuriai suprantama pati scenografijos paskirtis spektaklyje. Daugelis jos, išmanančios literatūrą, scenovaizdžių rodo gilų dramaturgijos suvokimą ir gebėjimą atsilipti į režisieriaus sumanymo, jo režisūrinės koncepcijos (jeigu tokia yra) poreikius. Kartais tie scenovaizdžiai, atliepiantys metaforinio teatro poetišką prigimtį, „pakelia“ spektaklį, suteikia jam stiliaus bruožus, tam tikrą atmosferą, tarsi aplenkdamieji režisūros reikalavimus. Kartais – lieka vieniši. Kartais – organiškai įsilieja į bendrą spektaklio vaizdinės partitūros audinį („Junas Gabrielis Borkmanas“). Idzelytei nebūdingas atviras dekoratyvumas, teatrališkumas, kaip kad D. Mataitienės darbams, Virginija veikia gilynasi į kūrinio psichologinius pamatus, į jam būdingą atmosferą. Spalvinė gama minkšta, minkšti toniniai perėjimai, jausti faktūros išryškinimo, ištobulinimo pomėgis. Šie bruožai natūraliai formavo dailininkės dėmesį kostiumams, kuriuose jos kaip scenografės braižas bene ryškiausiai atsiskleidžia. Tačiau kiekvieno spektaklio kostiumai yra visiškai kitokie, skirtingi, ir jų esmę sudaro ne vizualinis raiškumas, o stiliaus tikslumas ir subtilus lietimasis prie personažo charakterio (praeitimi alsuojantys, vystančios rožės rausvumo moterų kostiumai „Borkmane“, paprasti drobiniai – „Ančiuko kryžiuje“, skoningai stilizuoti, manieringi – „Moljere“).

Atskira Virginijos Idzelytės kūrybos sritis – muzikiniai spektakliai. Dramos ir muzikinių teatrų gyvenimas Lietuvoje žengia visiškai skirtingais keliais, retai susitinka. Gal tik Kaune žiūrovai vienodai vertina šių dviejų teatro šakų meną. Todėl ir dailininkas, eidamas į muzikinį teatrą, turi kitaip save sustyguoti. Nors ir keista, tačiau gana racionalus grafikoje, į muzikinį teatrą patraukė Rimtis Gibavičius ir yra ten sukūręs puikių darbų – grakščią poetišką „Eglę Žalčių karalienę“ baletui (beje, dar ir kino-filmui), netikėtai rūstų, juodai baltą su auksu „Don Žuaną“ Kauno muzikiniame teatre...

Virginiją dažnai pamatysi nešiojantis sunkias scenografijos ar kostiumų istorijos knygas, kalbant su studentais. Šiaip jau gerokai aplaidžioje Dailės akademijos atmosferoje, kur ypač atsainiai žvelgiama į teorines disciplinas, Virgija, sakyčiau, atrodo keistai. Ji rimtai ruošiasi paskaitoms ir tiksliai žino, ką daro. Pedagogika palaiko ir studentų, ir jos pačios tonusą.

J. Švarco „Pelenė“. Rež. – Julius Dautartas, scenografė – Virginija Idzelytė. Lietuvos Nacionalinis dramos teatras

Audronė Girdzijauskaitė. Pradėdama šį pokalbį aš jaudinuos. Greičiausiai todėl, kad norėčiau aprėpti neaprepiama – prisiminti visus Tavo darbus, visą tą ilgą kelią, kurio dalį mačiau iš arti. Atsimenu daugelį parodų, scenografijos parodų, kurios anuomet buvo kur kas dažniau rengiamos, atsimenu mūsų bendras keliones į Rygą, Taliną, kur būdavo išpūdingos ir gausios Pabaltijos respublikų trienalės su gausiais svečiais iš Rusijos (dažniausiai Maskvos ir Leningrado). Susitikimą Prahos kvadrienalėje. Daugelyje iš tų parodų buvo ir Tavo, Virgija, darbai. Man susidarė įspūdis, kad didžioji dalis Tavo kūrybos kelio praėjo anuomet, sovietmetyje, o dabar tikriausiai ta kūrybos intensyvumą žyminti kreivė leidžiasi žemyn? Per dvidešimt laisvos Lietuvos metų labai pasikeitė žmonių pasaulėjauta, pasaulėvaizdis, visa tai veikė visas gyvenimo sritis, be abejo, ir teatrą. Tau teko dirbti su įvairiais režisieriais, įvairiuose teatruose, ar jauti skirtumą tarp režisierių, ar jauti pasikeitusį laiką?

Virginija Idzelytė. Aš, kaip pamėni, pradėjau darbo metus Akademiniam dramos teatre. Tokį gavau paskyrimą po instituto baigimo. Vėliau mes neatitiktinai šį teatrą vadinom „teatru prie dvaro“... Tai nuo mūsų nepriklausė, daug kas nepriklausė nuo mūsų noro. Man buvo kokie 24 ar 25 metai, kai aš pirmą kartą dariau spektaklį – Vancevičiaus kurso Muzikos akademijoje diplominį spektaklį „Pirmoji laisvės diena“. Po to ir pakvietė mane į teatrą pastoviam darbui, nors oficialiai buvau paskirta į televiziją. Taip pradėjau dirbti su Vancevičium. Tas truko dvejus metus – toks dvilypis gyvenimas.

A. G. Ar visa tai, ką patyrei teatre, atitiko Tavo įsivaizdavimą?

V. I. Visiškai neatitiko. Pradžioj stebėjausi dėl vieno dalykų, vėliau – dėl kitų. Tarsi nebuvo jokių išorinių konfliktų, viskas vyko ramiai, sklandžiai. Bet aptarus su režisierium savo sumanymą, priešus tam tikrų išvadų nueidavau į repeticiją ir pamatydavau, kad viskas kreipiamasi visiškai kita linkme. Tada galvodavau, kad kažko labai svarbaus nesupratau, kad kažkuo pati esu kalta. O po ilgesnio tarpo, jau daug vėliau ėmiau galvoti, kad, ko gero, manęs nesuprato.

A. G. O ar galėtumei teigti, kad Dailės ins-

titutas anuomet labai mažai tepajėgė suteikti studentams žinių apie teatrą?

V. I. Šiaip ar taip, anuomet buvo visiškai kitaip nei dabar yra. Dabar mes labai stengiamės duoti tų žinių, ir informacijos galimybės yra visiškai kitokios. Stengiamės, kad studentai kuo dažniau būtų teatre, o ir varyti nereikia – jie patys ten veržiasi, eina. Turi savo nuomonę, kartais pasėdi repeticijose, jeigu režisierius įleidžia. Kartais studentas gauna kokį mažą darbėlį, projektuką, pradeda dirbti ir suvokia, kad tai labai sunku. Ypač sumanymo realizavimo galimybių požiūriu.

A. G. O kas Tavo mokytojai buvo?

V. I. Mes priklausėm anuomet tapybos fakultetui. Specialybę mums dėstė Vytautas Palaima, kurį laiką ateidavo dar Antanas Gudaitis, dėstė Augustinas Savickas. Dailininko amatą mes įvaldėm, bet techninių įgūdžių ar intelekto plotmėje (turint galvoje būtent scenografiją) gavome labai kukliai. Daug sėdėdavom bibliotekoje – patys ieškojom medžiagos, daug mokėmės iš knygų.

A. G. O ar atėjusi į teatrą jau žinojai, kad čia reikės ne tik iliustruoti veiklą, bet ir interpretuoti ją?

V. I. Taip, be abejo. Mes nebuvom tokie jau „nežiniukai“, orientavomės. Mes važiuodavom į festivalius, į Varšuvą, į kitas vietas, kur tik anuomet buvo įmanoma. O anuomet lenkų teatre reikėsi daug kryptų, srovių, ėjo toks mūsų visų mėgiamas žurnalas „Projekt“.

Mes beveik visi nebuvom tokie jau neišprusėliai ir turėjom didelį norą interpretuoti. Gal tai ir buvo didžiausia varomoji jėga.

A. G. Bet kai ateini į

teatrą ir sutinki konkretų žmogų, tu tarsi patenki tam tikron priklausomybėn. Ypač nuo režisieriaus, nuo spektaklio vadovo.

V. I. Be abejo. Bet aktoriai, su kuriais kartais norėtum pasišnekėti apie jo personažą, tų kalbų kažkaip vengia, sako: „Aš tavim pasitikiu“. Arba – „Šita spalva man netinka“. Arba, jeigu kas nors gražu ar madinga gyvenime, gatvėj, tai nebūtinai tai turi ateiti į sceną. Ir atvirkščiai.

A. G. Tai vis dėlto rodo aktorių išsilavinimo stoką.

V. I. O ką jau kalbėti apie režisierius, kurie galvoja, kad jiems nelabai reikalingas dailininkas.

Nukelta į 5 psl.

Tomas Kutavičius. „Nykštukas Nosis“. Rež. – Gintautas Žilys, scenografė – Virginija Idzelytė. Kauno valstybinis muzikinis teatras, premjera 2005 m.

Atkelta iš 4 psl.

kas, kad jie ir patys gali kažkaip viską pasidaryti. Dabar aš jau ramiai tokiems ir pasakau: „Tai Jūs ir darykit“. O išpildytojai visuomet atsiras. O yra ir tokie režisieriai, su kuriais įdomu kalbėtis, ir tuomet mintis veda mintį, ir sumanymas tampa bendras, ir tarsi susitariame. O yra ir trečia rūšis režisierių, kai iš jo žvilgsnio iš karto suvoki, jog jis neturi jokių minčių ir žiūri į tave laukdamas idėjų ar tiesiog išsigelbėjimo. Tada pats siūlai. Kai gera nuotaika – daugiau, kai bloga – mažiau.

A. G. Pastebėjai, kad kartais režisierius su scenografu sueina į porą ir ilgai, vaisingai dirba, ir tas jų bendras darbas palieka gilų pėdsaką vienos ar kitos teatrinės kultūros istorijoje. Antai Maskvoje tokia pora buvo Jurijus Liubimovas ir Davidas Borovskis. Kartais man atrodė, kad toje poroje plastinių, giluminių idėjų plotmėje lyderiauja Borovskis. Leningrade tokia pora ilgą laiką buvo Georgijus Tovstonogovas su Eduardu Kočerginu, pas mus – Eimuntas Nekrošius ar Rimas Tuminas – su Adomu Jacovskiu. Dažno režisieriaus mintys nukreiptos į aktorių, per jį bandoma realizuoti savo sumanymą, o spektaklių plastinių, vizualinių prasmų lauką tenka formuoti dailininkui. Man regis, kai dirbi su daugeliu režisierių, tai toks bendravimas turi palaikyti gyvą kraujo apytaką, teikia galimybę keistis, kisti.

V. I. Dėl Liubimovo ir Borovskio pasakyčiau, kad jų darbas, kūrybinis bendravimas turėjo bendrą kodą. Tai svarbiausia. Esu mačiusi nuostabų judviejų spektaklį Vengrijoje – Dostojevskio „Idiotą“. Dailininkas gali daug ką sugalvoti, bet jeigu režisierius nepagauna jo siunčiamos idėjos, kaip to kamuoliuko ping ponge, tai abu atrodo kaip duriniai. O tu žiūri ir galvoji: „Gal čia ir nieko sau, bet nežinau, kodėl būtent taip.“ O minėtame „Idiote“ buvo sumanyta labai paprastai: trys surūdiję metaliniai garažai sustatyti taip, kad aktoriai iš jų išeina kaip iš kokio šulinio. Režisieriaus aktoriams duotas kodas leido jiems vaidinti tik šioje erdvėje ir taip, kaip to reikalavo ši scenos erdvė. O jeigu aktoriai būtų vedami kitaip, tai Borovskis su savo garažais atrodytų visiškai idiotas...

Tokių pavyzdžių turime ir Lietuvoje. Kone kiekvienas Nekrošiaus spektaklis su Jacovskiu skambėjo, ko gero, ne prasčiau už Borovskio su Liubimovu. Turiu galvoje „Pirosmanį“ ir „Šimtmečius...“, ir „Kvadratą“... Tai buvo tas atvejis, kai žiūrėdamas spektaklį negalvoji, kieno kas čia padaryta.

A. G. Panašiai ir Tumino su Jacovskiu spektakliuose...

V. I. Taip. Tik anuomet visa tai buvo dar labiau nauja, kai matei, kaip daiktas, aktorius, režisierius – viskas veikia viena kryptimi. Tas jų teatras privertė nenusivilti teatru kaip tokiu. Kartais matydamas visokį šlamštą pradėdi galvoti: o kam tas teatras. Gero teatro visuomet yra nedaug, ir jis iš tikrųjų yra galingas ir paveikus.

A. G. Sakai, gero teatro mažai. Be abejo. O tada reiškia, kad visas tas jo vystymosi procesas nuo senovės laikų iki mūsų yra gero teatro ieškojimas? Tai ir neleidžia sustot.

V. I. Iš tikrųjų to džiaugsmo yra labai mažai. Retai kada pavyksta.

A. G. Ar iš karto tai pajunti? Gal tik vėliau?

V. I. Nuojauta visada yra, o su metais atsiranda ir dar vienas dalykas: blogame spektaklyje ir gera scenografija yra bloga. Pajunti savo darbo beprasmybę, ir tada sakai sau, kad dar keli mėnesiai ar pusmetis yra išmesti.

A. G. Tavo darbų sąrašas muzikiniuose teatruose – labai ilgas. Ir man atrodo, kad daugelis žmonių, ypač dramos mylėtojai, jo net neįsivaizduoja. O man tai gėda prisipažinti, kad Tavo muzikinis gyvenimas praėjo man pro šalį ir apskritai, ko gero, nepelnytai atsidūrei už kritikos dėmesio ribų. Tuo svarbiau paklausti, ar anksčiau kaip nors buvai susijusi su muzikiniu pasauliu, ar turėjai savo specifinį santykį su muzika? Kaip pirmą kartą atėjai į muzikinį teatrą?

V. I. Aš labai mėgstu dirbti muzikiniame teatre, gerai ten jaučiuosi ir man atrodo, kad man ten gerai sekasi. Man lengviau pavyksta susikalbėti su režisieriais ir netgi jaučiu tam tikrą satisfakciją, kad užbaigus darbą turiu į ką pasižiūrėti.

A. G. Tai muzikinis teatras galbūt yra *dar labiau teatras*?

V. I. Taip, *dar labiau teatras*. Negaliu pasakyti, kad nemyliu dramos teatro. Ne. Buvo džiaugsmo ir ten. Pavyzdžiui, su Tuminu darėm „Katė ant įkai-

M. Bulgakovo „Moljeras“. Lietuvos akademinis dramos teatras, 1983 m.

tusio skardinio stogo“ arba Širvio „Čia nebus mirties“. Taip atrodė, kad aš ten nieko nepadariau ar – beveik nieko. Bet man malonu buvo šį spektaklį žiūrėti...

A. G. Ta vadinamoji „muzikinė dramaturgija“ turbūt yra pasąmonėje ir ji nejuociom diktuoja plastinius sprendimus, formas?

V. I. Muzikinis teatras yra išskirtinis. Kai buvau jauna, man atrodė, kad aš muzikinio teatro nemėgstu, nes tai, ką mes anuomet matydavom teatre, atrodė pasenę, perkrauta, butaforiška. Ir net kai tekdavo nuvažiuoti, sakykim, į tą socialistinį pasaulį už sienos, stengdavaus kur nors įkišti nosį, pažiūrėti ką nors iš tų muzikinių spektaklių ir netikėtai kartais susižavėdavau. O paskui supratau, kad muzikiniai spektakliai yra tokia meno sritis, kuri reikalauja labai didelio žinojimo. Ir kai pamatai pačius didžiausius, stipriausius spektaklius, kurie tave apstulbina stačiai, supranti to teatro didybę, nepakartojamumą. Minėtos kelionės į Kanadą metu Toronte teko pamatyti Weberio „Phantom of the Opera“ operą ir tikėjauosi pamatyti amerikoniškai prabangų, „pritrenkiantį“ daiktą, o nustebino labai skoningas, nepakartojamo vokalo spektaklis. O dailininkas ten ir yra muzikos dalyvis – ir jo nėra, bet viskas buvo tiek tobula, kad nėra žodžių tam apibūdinti. Mums dar labai toli iki to lygio. Mano matyta opera Toronteėjo penkerius metus. Į šį spektaklį buvo investuoti didžiuliai pinigai, bet investicijos su kaupu atsipirko... Dirbant mūsų teatre, iškyla visai kitokio pobūdžio problemos. Kartais net pasijuoki iš savęs. Kauno Muzikinio scena – maža, nors aš ją labai mėgstu; ir tada pradėdi galvoti, kaip čia padarius, kad scenoje nebūtų nieko nereikalingo. Kai scena maža, tai svarbiausia žinoti žaidimo taisykles: deramai išnaudoti jos gylį, aukštį, techniką. Juk ir tapybos geras darbas nebūtinai didelis.

A. G. Man atrodo, priklausėi tai kartai, kuri

atėjo su tokiais, sakykime, idealais, dideliais troškimais, turėjo iliuzijų, kurių galbūt šiandieniniai jaunuoliai nebeturi, nes ateina ne tokie jauni, patenka į tokį skubantį, konkuruojantį, kopiantį laiptais aukštyn pasaulį ir neturi tokių iliuzijų. Gal dažniau žiūri, kaip čia prisitaikius?.. Žiūrėdama kai kurių populiarių šiandien režisierių darbus, jaučiu, kad tai jau svetima man zona. Ne todėl, kad nesuvokčiau, o todėl, kad mano gyvenimiška ir estetinė pozicija yra visiškai kitokia. Priimu visoki modernų teatrą, bet negaliu priimti mene cinizmo, patologizmo ir tuštumą dengiančio dekoratyvumo. Todėl man labai labai įdomu, kaip Tu, Virga, bendrauji su jaunaisiais, ko iš jų lauki, ko jų mokai – juk esi ir Dailės akademijos dėstytoja.

V. I. Tenka daug bendrauti su savo mokiniais. Vienintelis dalykas, kuo galėčiau pasidžiaugti – tai gerais santykiais su savo studentais. Man regis, mus sieja abipusis supratimas. Kai žmonės baigia mokslus, praeina keletas metų, bet susitikę gatvėje, mes niekuomet nepraeinam pro šalį, o sustojus visada yra apie ką paklausti ir sužinoti. Be to, jeigu tik yra galimybė, mes stengiamės „prakišti“ tą jauną dailininką, kad ir su nedideliu darbeliu. Ir jie šitai žino. Nejaučiu tarp mūsų kartų barjero.

A. G. O ar turi, Virga, didelį kraitį sukaupus? Kur didžiuma Tavo eskizų, piešinių?

V. I. Turiu prisipažinti, kad turiu labai nedaug sukaupusi, viskas kažkur pasklido, išdovanota, yra ir muziejuose. O kai kurie mano mokiniai jau dabar turi savo taip vadinamus „portfelius“, kuriuose ir padėta, ir atšviesta, ir nufotografuota. Ir atrodo iš tiesų visko nemažai. Juk kai kurie dailininkai net aktorius su kostiumais paprašo nufotografuoti. Turbūt teisingai daro – juk tą savo įdirbį reikia kažkaip fiksuoti, sukaupti, išsaugoti. □

V. Idzelytė kalbino **Audronę Girdzijauskaitę**

Justino Marcinkevičiaus „Prometėjas. Ikaras“. Dailininkė – Virginija Idzelytė. Lietuvos akademinis dramos teatras, 1981 m.

Pirmapradės mintys

PRANAS VISVYDAS

Mane aplankė pirmapradės mintys. Todėl nesu sugrįžęs iki šiol. Galiu iš visumos be vargo rinktis tai, kas pasiūloma emocijoms rečiau. Jauki ramybės prietema apgaubia galvą. Dingojas mylimų poetų sakiniai. Girdėjimą

Pranas Visvydas: „Girdėjimą pajvairina neužmirštos melodijos“.

Valdo Malinausko nuotr.

pajvairina neužmirštos melodijos. Žinau, kad visa tai yra būties ištikimybė. Ne vien tau artimų žmonių, bet ir tave globojančio pasaulio. Bet aš jau perduodu, nepaisant to, kad jums nerūpi tai, ką čia sakau.

Henrikas Radauskas

VAKARINĖ AUŠRA

Jauna šokėja guli prie širdies Pasenusio pasaulio. Patefonas Per išsibaigusią plokštelę eina Šlamėdamas kaip vėjas. O aušra, Atplaukusi pro šaltą lango stiklą, Nedrąsiai veidrody pasikartoja Ir, gesdama lakuotame stalely, Ant sienos mato temstančią graviūrą: Siaurom akim japonų kurtizanę, Kuriai suknelėj žydi chrizantemos, O jai už nugaros iš gelsvo rūko Bešaknis medis auga danguje.

Nėra čia nieko ypatingai mielo, bet ir nieko kreivo. Visi čia sėdi už keturkampių ar apskritų stalų, valgo ir siurbčioja vandenį, kavą, vyną, šneka garsiai, nes daug kas neprigirdi. Moterys ir seni vyrai kartais yra triukšmingi. Skamba iš virtuvės nešiojamų patiekalų dangčiai, sudedami indai. Virėjų ir padavėjų sūksniai. Šis triukšmas primena man mūšio lauką. Ne, ne, nesu dar sprogęs šoviny, nors pasiruošęs. Bent tai mane paguodžia. Turiu gyvenimo genetikai lyg ir dėkingas būti. Taip pat atsitiktinumui – šiam visų nemalonių beprotiškam demonui...

Supanti erdvė tebūna atvira kūrybai ar bent jos sakiniui. Pasaulyje juk tiek daug paskatų ir skaitymui, ir rašymui. Žinoma, tuo nieko nepraturtinsi, bet save sutvirtinsi įsidėmėdamas raštu. Vėliau kiti gal perskaitys. Be to, juk naudinga kasdien paliesti egzistuojančios kalbos stygas, lyg būtų ji pati šauniausia jaunystės gitara. Kas žino, gal po šitokio jausminio virpulio užgims pašėlusios mintys. Taip kartais būna. Geros mintys nepražūna, nes jos yra pašėlusios.

Esu gerokai nustebejęs, o nuostaba neretai padaugina sąmonę iš kelių. Sakykime, iš keturių. Ir pasijutau keturgubas. Matau daikto išorę. Matau jo vidurį. Matau kelis šonus ir savo mąstantį

kūną šiame pavidale. Tai viskas, ką matau.

Jam netiko būti vienam. Toks sveikas, judrus, miklus, toks atviras ne tik miestui, bet ir gamtai: sodams, vėjams, paupiui, miškui. O štai tūno ir tūno bute tarp visokio spausdinto ir nespausdinto griozdo. Laikraščiai ir žurnalai pirmąją, kažką kažkam atnašaudami. Net ir apkūnias monografijas skaito. Ne. Ne. Jam būti vienam – peilis. Ryžausi tai pasakyti. Ir pasakiau, kad žinotų, kad atitoktų nuo įprasto griozdo. Vandėnynas laukia, miestas laukia. Palisadai, avenidas. Gamta laukia. Jis man atšovė:ėjau, buvau, daug ką pamačiau, bet niekas niekur manęs nelaukė. Ir tai yra kertinė tiesa. Juk pasaulyje yra tiek daug nelaukiamų žmonių. Ir aš palikau jį ramybėje, nes jis buvo nelaukiamas žmogus.

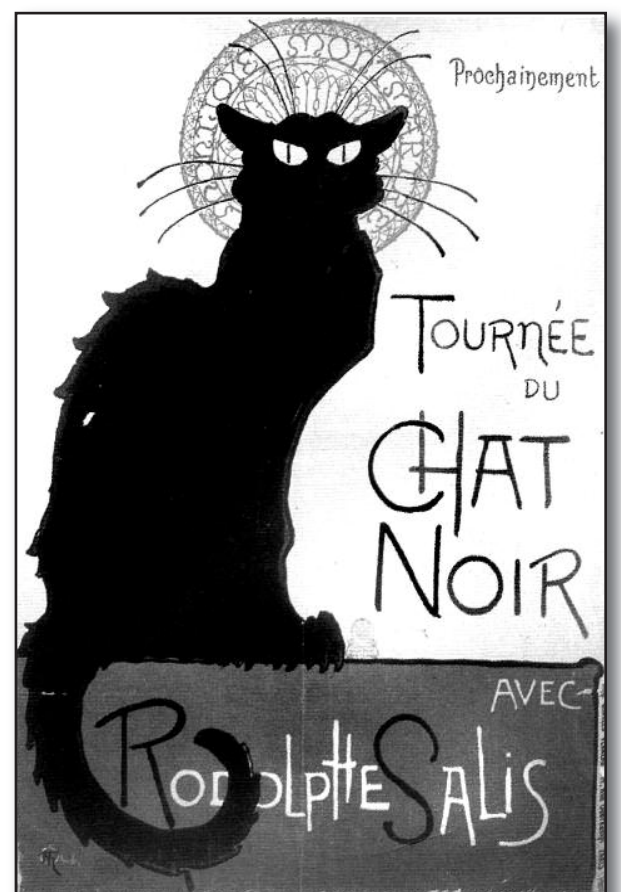
Sakai: būk pasišventęs aplinkai. O kam, jei joje nėra

Jane'os Avril afiša. Henri de Toulouse – Lautrec, 1893, spalvota litografija, Plakato muziejus, Paryžius.

ritualinio gausmo, ir stalui trūksta vienos kojos, ir kėdė be atlošo. Ir nėra patogios sofos.

Aš juokauju. Galiu pakankamai gerai žiūrėti pro langą ir skaičiuoti bulvaru vėžliuojančius sunkvežimius ir autobusus. Esu pasišventęs ir tam. Baldai, kokie jie bebūtų, padeda man suformuoti tiksliausią pasiaukojimo tekstą. Neprikibs jokie kaimynai. Mane apsaugos sienos. Beje, dar prisimenu Ezra Poundo pasakymą: rašymas yra užsiėmimas, visada reikalaujantis smegenų. Tuo buvau įsitikinęs, o vis tiek šneku surizgęs ar kaip šlapias nedega. Matyt, nebuvo visiškai tikras, kad smegenys dar veikia. □

Chat noir ir Rodolphe'o Salis gastrolių afiša. Theophile Alexandre Steinlein, 1896, Plakato muziejus, Paryžius.

Leveno universiteto lietuvių studentų draugijos

ALGIMANTAS KATILIUS

Belgijos Leveno universitetas įkurtas 1425 m. Nuo senų laikų Leveno universitetas traukė ir lietuvius studentus. Čia XVI a. pirmoje pusėje mokėsi Abraomas Kulvietis. XIX a. septintajame dešimtmetyje Levene studijavo būsimasis Seinų vyskupas Antanas Baranauskas, Seinų vyskupijos kunigas Antanas Lešnevskis. XX a. pradžioje Belgijoje Leveno universitete atsirado nemažas lietuvių studentų būrelis. 1909 m. rudenį Leveno universitete studijavo Antanas Viskantas, Jurgis Galdikas, Simonas Šultė, Eduardas Stukelis, Pijus Bielskus, Mečislovas Reinys, Pranciškus Kuraitis, Antanas Maliauskis, Juozas Ruškys. Susidarius didesniai studentų būreliui, buvo pradėta galvoti apie savo organizacijos kūrimą. Tiesa, galima paminėti, kad lietuvių studentų užsienyje organizacinė veikla nebuvo naujiena. 1899 m. Fribūro universitete Šveicarijoje buvo įsteigta lietuvių studentų draugija „Rūta“. „Rūtos“ draugija gyvavo iki 1915 m., vėliau pavadinta „Lituania“ vardu.

Levene studijavusių jaunuolių daugumą sudarė kunigai. Dėl to ir buvo kuriamos katalikiškos pakraipos draugijos. Levene buvo įsteigtos dvi draugijos. Viena iš jų buvo skirta suburti Leveno universitete studijavusius studentus, o kita buvo bendra universitetinė, t. y. siekė sujungti Vakarų Europos ir Rusijos universitetuose studijuojančius studentus. Iš pradžių kalbėsime apie universitetinės draugijos „Lietuva“ veiklą.

Draugijos „Lietuva“ steigiamasis susirinkimas įvyko 1902 m. liepos 2 d. Steigėjais buvo penki studentai. Tai Antanas Viskantas, Jurgis Galdikas, Simonas Šultė, Eduardas Stukelis ir Pijus Bielskus. Šiame susirinkime buvo priimti draugijos įstatai ir išrinkta valdyba: raštininkas P. Bielskus, pirmasis padėjėjas A. Viskantas, antrasis padėjėjas S. Šultė.

Įstatuose pažymėta, kad draugijos svarbiausias tikslas „Pasiruošimas į tautišką darbą Lietuvoje“. Draugijos nariai sieks pažinti savo tautos dvasią, psichologiją, jausmus, troškimus, būdą, papročius, kalbą; tyrinės Tėvynės gyvenimo plėtojimąsi ir jo kliūtis; toli nuo Tėvynės gyvendami, stengsis jausti tą, ką lietuviai žmonės jaučia, suprasti jų reikalus. Draugijos nariai, susivieniję su Tėvyne, ieškos moksle ir svetimtaučių gyvenime vaistų Tėvynės žaizdoms, priemonių jos kūno ir dvasios išlavinimui ir pakėlimui. Draugija kėlė sau tikslą garsinti Lietuvos vardą tarp kitų tautų. Įstatuose nurodomos priemonės, kaip Draugijos nariai stengsis įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Bus skaitomi laikraščiai, laiškais renkamos Lietuvos visuomeninį gyvenimą liečiančios žinios, šaukiami susirinkimai. Draugijos nariams bus paskirstytos atskiros visuomenės gyvenimo sritys ir jie stengsis sekti pasikalbėjimuose su sveitimaučiais, raštuose, ekskursijose ir panašiai tų gyvenimo sričių plėtojimąsi ir pasireiškimą Belgijoje, o progai pasitaikius, ir kitose šalyse, ir tai sulyginoti su Lietuva. Draugijos nariai parašys per metus po vieną straipsnį, perskaitys tuos straipsnius per paprastą arba nepaprastą susirinkimą ir išspausdins lietuviškuose laikraščiuose. Straipsnio turinys ir dydis neapribotas, kad tik būtų išspausdintas rimtame laikraštyje. Per Draugijos susirinkimus dalinsis žiniomis apie Lietuvos visuomeninį gyvenimą; aptars Lietuvai naudingus Belgijos arba kitų šalių visuomeninio gyvenimo pasireiškimus, svarstys Lietuvai naudingus sumanymus, draugijos narių pranešimus, straipsnius ir savo reikalus. „Lietuvos“ draugijos nariais galėjo būti kiekvienas asmuo, kuris moka kalbėti lietuviškai ir nori darbuotis draugijos labui.

Draugijos „Lietuva“ aktyvi veikla tęsėsi iki 1911 m. gegužės mėn. Oficialiai Draugijos veikla nutraukta tik 1913 m. birželio 19 dieną. Tai matyti iš paskutinio nario Mečislovo Reinio įrašo apie „Lietuvos“ draugijos turto perdavimą Fribūro universiteto „Rūtos“ draugijai. Apie draugijos „Lietuva“ veiklą sužinome iš jos susirinkimų protokolų. Pirmasis susirinkimas įvyko 1909 m. lapkričio 8 d. Pirmiausia buvo priimti du nauji nariai – teologijos magistras Pranciškus Kuraitis ir

Mečislovas Reinys. Toliau buvo svarstomi keli darbotvarkės klausimai. Pirmas punktas: perskaityta draugijos steigimo istorija. Antras punktas: išrinkta draugijos valdyba – raštininkas A. Viskantas ir padėjėjai M. Reinys ir E. Stukelis. Toliau svarstyta, kokius laikraščius draugija parsisiųs: „Viltis“, „Lietuvos žinios“, „Šaltinis“ (Seinuose leidžiamas), „Vienybė“, „Lietuvos ūkininkas“, „Rygos garsas“, „Draugija“, „Vadovas“, „Šaltinis“ (Tilžėje leidžiamas), „Birutė“ ir jau gaunamus: „Kova“ (JAV) ir „Draugas“ (JAV). Tuos laikraščius nutarta parsisiųsdinti su sąlyga, jeigu redakcijos sutiktų siųsti laikraščius veltui, o siunti-

Leveno universiteto biblioteka

mo išlaidas apmokėtų patys studentai. Tolimesniuose posėdžiuose buvo svarstomi įvairūs draugijos vidinio gyvenimo klausimai. Draugijos įstatuose numatytus darbus taip tarpusavyje pasidalino: kun. A. Viskantas tyrinės tris Belgijos politines partijas, kun. E. Stukelis – studentų gyvenimą, kun. P. Bielskus – parapijų organizacijas. Draugijos nariai pasiskirstė, kokius laikraščius kiekvienas skaitys. Susirinkimuose buvo svarstomi studentų parašyti straipsniai, kurie numatyti spausdinti kokiame nors lietuviškame laikraštyje. Taip pat buvo klausoma pranešimų, parašytų viena ar kita tema. 1910 m. spalio 30 d. susirinkime išrinkta nauja „Lietuvos“ draugijos valdyba: raštininkas Antanas Maliauskis, padėjėjais – Juozas Ruškys ir Pr. Kuraitis. 1910 m. gruodžio 24 d. susirinkime nutarta pakeisti valdybos pareigybių pavadinimus: raštininką – į pirmininką; 1-ąją padėjėją – į sekretorių; 2-ąją padėjėją – į knyglininką.

Levene buvo įkurta ir bendra universitetinė studentų draugija, kuri gavo pavadinimą „Lietuvių katalikų studentų sąjunga“. Pirmieji Draugijos kūrimo darbai buvo pradėti Kaune 1909 m. vasarą, kai Vlodo Jurgučio iniciatyva vykusiam susitikime, kuriame be jo dalyvavo Mykolas Vaitkus, Jurgis Galdikas, Pranciškus Kuraitis. Paruošiamieji „Lietuvių katalikų studentų sąjungos“ kūrimo darbai prasidėjo nuo Organizacinio komiteto sudarymo Levene. 1909 m. spalio 28 d. šį Organizacinį komitetą išrinko Leveno studentai lietuviai, į kurį įėjo šie asmenys: Jurgis Galdikas, Antanas Viskantas, Antanas Maliauskis ir Pranciškus Kuraitis. Tą pačią spalio 28 dieną buvo išrinkta Lietuvių moksleivių katalikų Sąjungos organizavimui Redakcinė komisija. Į komisiją pateko šie Leveno universiteto studentai: A. Maliauskis, Pr. Kuraitis ir A. Viskantas. Organizacinio komiteto ir Redakcinės komisijos svarbiausias uždavinys – galutinai parengti įstatus. Redakcinė komisija projektuojamos Sąjungos įstatus svarstė dvejuose savo posėdžiuose – lapkričio 7 ir 9 dienomis ir galiausiai nutarė parengtus įstatus perduoti svarstyti Organizaciniam komitetui. 1909 m. lapkričio 11 d. vykusiam Leveno studentų susirinkime buvo svarstomas Sąjungos įstatų projektas. Diskusijas sukėlė pasiūlymas, kad kuriama Sąjunga turi

vadintis ne apskritai moksleivių, bet studentų. Tačiau į įstatus turi būti įdėta pastaba: „Sąjunga sustiprėjus ir reikalui esant rūpinsis ir vidutinius mokslus einančiaisiais“. Iš Organizacinio komiteto 1909 m. lapkričio 17 d. posėdžio protokolo sužinome, kad buvo baigtas įstatų rengimo darbas ir jau svarstoma, kaip pradėti Sąjungos organizavimą. Nutarta kreiptis su specialiu atsisaukimu, pridėjus būsimosios Sąjungos įstatų, į lietuvių katalikų studentų draugijas, o kur jų nėra, rūpintis, kad tokios draugijos būtų įsteigtos. Atsisaukimas ir įstatai buvo išsiųsti į Fribūrą, į „Rūtos“ draugiją, Sankt Peterburgo dvasinę akademiją,

Krokuva, Romą ir Leveno universiteto draugiją „Lietuva“. Tolimesnis organizacinis darbas vyko korespondenciniu būdu, t. y. susirašinėjant laiškais nustatyta, kas prisideda prie steigiamos Sąjungos, nustatyta vieta valdybai, parinkti būsimos valdybos nariai. Atsakymus, kad prisideda prie Sąjungos, atsiuntė Fribūro universiteto draugija „Rūta“, Leveno universiteto draugija „Lietuva“ ir Sankt Peterburgo Romos katalikų dvasinės akademijos studentai. Balsuodami už Sąjungos valdybos vietą, visi studentai pasisakė už Leveną. Buvo gautas ir Maskvos universiteto studento Eiliziejaus Draugelio laiškas. Jis informavo, kad prie Sąjungos Maskvoje be jo prisideda Pranas Dovydaitis ir dar gal du studentai. Kur bus Sąjungos valdyba – ar Fribūre, ar Levene – jiems nesvarbu. Paskutinis žingsnis kuriant organizaciją buvo valdybos narių išrinkimas. Dėl to 1910 m. sausio 29 buvo nutarta kreiptis į tas pačias draugijas, kad nurodytų asmenis į būsimąją Sąjungos valdybą. Į Sąjungos valdybą buvo pasiūlyti penki kandidatai. Valdyba pagal įstatų sudaryta iš keturių narių: J. Galdikas, Pr. Kuraitis, A. Maliauskis, A. Viskantas, t. y. tų pačių asmenų, kurie priklausė Organizaciniam komitetui.

Pirmas valdybos posėdis įvyko 1910 m. vasario 19 d., kuris dabar laikomas ateitininkų judėjimo pradžia. Prieš pasiskirstant pareigomis buvo nutarta, kad visi valdybos nariai lygiai darbuosis, kad nei pirmininko, nei sekretoriaus pareigos savaimė dar nėra darbas. Toliau slaptu balsavimu valdybos nariai pasiskirstė pareigomis. Pirmininku buvo išrinktas Jurgis Galdikas, sekretoriumi – Pr. Kuraitis, išdininku – A. Maliauskis ir pavaduotoju – A. Viskantas. Be to, pirmajame valdybos posėdyje kalbėta apie bendro rašytinio darbo reikalingumą, svarstyta „tam tikro laikraščio ir skyriaus projektas“, galvota dėl materialinės pagalbos kreiptis į Amerikos katalikus. Pirmoji Sąjungos valdyba veikė daugiau kaip metus, kai 1911 m. kovo 12 d. valdyba buvo nutarta atiduoti pasauliečiams studentams. Iš viso valdyba be pirmojo posėdžio dar surengė 13 posėdžių, kurių paskutinis įvyko 1911 m. kovo 29 d., t. y. jau po nutarimo valdybą perduoti pasauliečiams studentams.

Pabaiga kitame numeryje

Paskutinės okupacijos aukos

Atkelta iš 2 psl.

pereina tiesioginiam Rusijos prezidento pavaldumui”.

Žlugus komunistiniam pučui Maskvoje, Lietuvos nepriklausoma valstybė tapo realybe. Lietuvos Respublikos valdžia perėmė visas krašto valstybines funkcijas ir ėmėsi aktyvių veiksmų, įtvirtinant valstybės vientisumą. Iš buvusių SSRS komisariatų ir Lietuvos komunistų partijos (LKP) SSKP platformos perėmė turtą ir ėmėsi veiksmų pažaboti autonomininkus Vilniaus, Šalčininkų rajonuose bei Ignalinos rajono Sniečkaus gyvenvietėje. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1991 m. rugsėjo 4 d. priėmė nutarimą „Dėl Šalčininkų rajono ir Ignalinos rajono Sniečkaus gyvenvietės tarybų paleidimo”, o 1991 m. rugsėjo 12 d. priėmė nutarimą „Dėl tiesioginio valdymo įvedimo Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose ir Ignalinos rajono Sniečkaus gyvenvietėje”. Prasidėjo visuotinis Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pripažinimas – iki 1992 m. sausio 1 d. Lietuvos nepriklausomybę pripažino 94 valstybės. 1991 m. spalio mėnesį Baltijos valstybių taryba, susirinkusi Vilniuje, suformavo naują uždavinį – išvesti Sovietų Sąjungos kariuomenę, kaip okupacinę, užsibuvusią nuo 1944 metų.

Apibendrinimas

Paskelbus nepriklausomybę ir prasidėjus Sovietų Sąjungos agresijai, nepriklausomai Lietuvos valstybei ir krašto apsaugos sistemai reikėjo kovotojų, žmonių, gebančių efektyviai veikti vien savo iniciatyva, kelti sau uždavinius ir juos realizuoti kovinėje situacijoje, vadovų, gebančių mobilizuoti ir vesti paskui save aplinkinius. Tuo metu Lietuva turėjo tokių žmonių. Kyla klausimas: ar jų turi dabar?

Valstybės ir kariuomenės problematika praėjus 20-čiai metų

Dažnai tenka lankytis įvairiose Lietuvos vietose, skaityti paskaitas jaunimui, diskutuoti su visuomeninių organizacijų nariais, šauliais, kariais ir kitais žmonėmis, kurie neabejingi Lietuvos valstybės likimui. Žmonės kelia klausimus, susijusius su švietimu ir mokslu, prokuratūros ir teisėsaugos darbu, jaunimo užimtumu, Lietuvos valstybės įstatymų laikymusi ir pagarbos eiliniam Lietuvos Respublikos piliečiui ugdymu. Ypač jaučia nuoskaudą 1991 m. žuvusiųjų artimieji ir valstybės gynėjai dėl pilietiškumo ir patriotizmo stokos dabartinėje visuomenėje. Štai klausimai, labiausiai akcentuojami informacinėse priemonėse, susitikimuose, diskusijose, kuriuose bandoma rasti atsakymus ir išsakyti savo nuomonę:

Ar valstybė tinkamai pasirūpino 1991 metais žuvusiųjų artimaisiais ir valstybės gynėjais?

Ar Lietuva sugebėtų apsiginti nuo išorinių pavojų?

Kaip dirba mūsų Valstybės saugumo departamentas?

Kodėl toleruojama nepagarba mūsų valstybinei kalbai ir istorijai?

Kas vyksta Vilniaus, Šalčininkų ir Visagino rajonuose? Ar juose laikomasi Lietuvos valstybės įstatymų?

Kaip ugdomas mūsų jaunimas mokymo įstaigose?

Kodėl mūsų žmonės bėga iš Lietuvos?

Kur dinga pagarba ir atjauta žmogui?

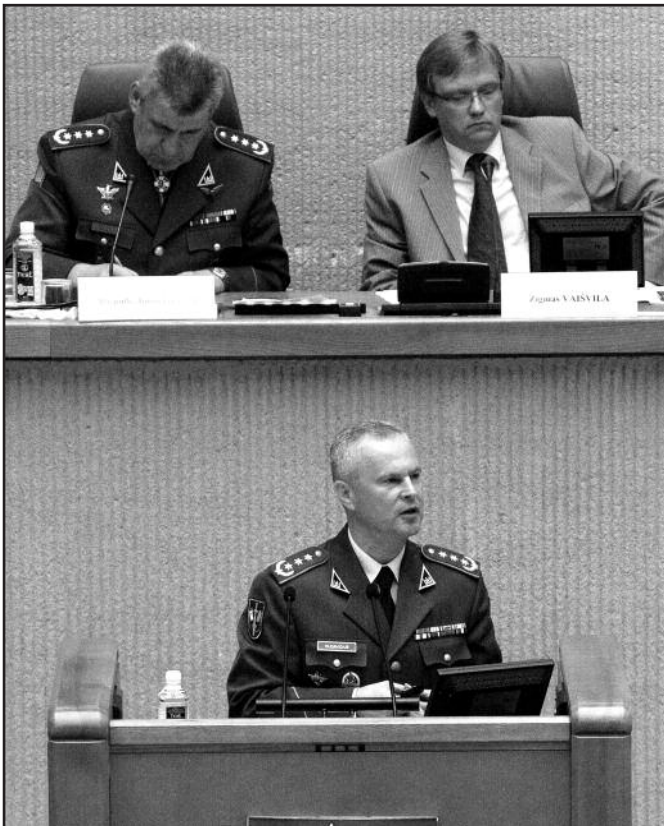
Kodėl mus vis dar kausto baimė pasakyti tiesą?

Veiksmai, silpninantys kariuomenę ir jos gyvinius pajėgumus:

Karių patriotinio ugdymo pamatas padėtas Lietuvos nepriklausomybės ir kariuomenės kūrimo pradžioje nėra tinkamai panaudojamas;

Mūsų valstybėje ir kariuomenėje nėra deramai įvertintas ir suvoktas Lietuvos partizaninis karas;

Sustabdytas šaukimas į privalomąją pradinę karo tarnybą (PPKT) daro neigiamą įtaką kariuomenės darbuotojų sudarymui, visuomenės patrio-

Plk. Arūnas Dudavičius Seime skaito pranešimą, skirtą A. Sakalausko žūties 20-ųjų metinių progai paminėti.

Eugenijaus Žygaičio nuotr.

tinėms nuostatomis ir riboja piliečių galimybę rengtis valstybės gynybai;

Dalis karininkų neįaučia atsakomybės dėl tolimesnės valstybės ir kariuomenės raidos, nėra aktyvūs ir organizuoti, siauro akiračio, nedalyvauja visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje;

Besikartojančios neparengtos kariuomenės reformos per visą atkurtos kariuomenės laikotarpį privertė dalį gerų karininkų, puskarininkų, seržantų, karių savanorių savo noru ar priverstinai pasitraukti iš KAS.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos kariuomenė, atsikūrusi kartu su valstybe 1990 metais, per 20 metų patyrė labai daug geros ir blogos įtakos ir pokyčių, kurie sukelia dabarties vertybių krizę, chaoso būseną, dalies žmogiškumo ir patriotizmo praradimą. Tai, be abejo, neigiamai veikia tiek karius, tiek civilius, kurie tarnauja ir dirba KAS, žlugdo karių motyvaciją ir trukdo padaliniams tinkamai vykdyti kovinį pasirėngimą.

Atsižvelgiant į visus čia minėtus faktus, kyla klausimas, ar tokia kariuomenė, atėjus sunkiam momentui, yra pajėgi ginti valstybę ar vadovauti pasipriešinimo kovai?

Savanorio Artūro Sakalausko gyvenimo kelias ir jo atminimo įamžinimas po mirties

Artūras Sakalauskas gimė 1963 m. spalio 26 d. Alytuje. 1981 m. baigė Alytaus 5-ąją vid. m-klą, 1983 m. – Alytaus 9-tą profesinę technikos mokyklą. Dirbo Alytaus mašinų gamykloje šaltkalviu-surinkėju, Kaišiadorių r. (Kietaviškėse), Alytaus r. tarpkolūkinėje statybos organizacijoje, „Nemuno“ ir „Alovės“ kolūkiuose statybininku. Žaidė rankinį Alytaus

moksleivių rinktinėje ir medvilnės kombinato komandoje „Varsa”. Karinė tarnyba prasidėjo 1991 m. sausio 20 d. įstojus į savanorius, vėliau jis aktyviai dalyvavo 1991 m. vasario 9 d. referendume, kur vykdė balsavimo urnų su biuleteniais apsaugą, 1991 m. balandžio 1–14 d. dalyvavo Parlamento apsaugoje, 1991 m. balandžio 7 d. priėmė kario priesaiką, 1991 m. birželio 30 d. – liepos 5 d. dalyvavo Pasaulio lietuvių sporto žaidynių apsaugoje, 1991 m. liepos 6 d. dalyvavo SKAT pirmosiose sporto žaidynėse. 1991 m. vasario–liepos mėn. dalyvavo rinktinės organizuojamuose mokymuose savanoriams psichologijos, ginkluotės, dziudo, kovinės savigynos ir medicinos temomis. 1991 m. rugpjūčio 21 d. žuvo ginamas LR Parlamentą 1-ajame apsaugos poste.

A. Sakalauskas po mirties apdovanotas:

1991 m. rugsėjo 6 d. Pirmojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu ir Vyčio Kryžiaus ordino žvaigždė;

1992 m. sausio 9 d. Sausio 13-osios atminimo medaliu; 1993 m. gegužės 14 d. Garbės savanorio ženklų;

2007 m. spalio 29 d. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu;

2007 m. rugpjūčio 14 d. Lietuvos kariuomenės kūrėjų sąjungos 1-ojo laipsnio medaliu „Už nuopelnus Lietuvai ir Sąjungai”;

2010 m. balandžio 20 d. 1-ojo laipsnio medaliu už nuopelnus Vilniaus miestui ir tautai.

Artūro Sakalausko žūties vietoje Vilniuje pastatytas paminklinis akmuo, palaidojimo vietoje Alytuje – paminklas. 1991 metais SKAT muziejuje Vilniuje įrengtas atminimo stendas savanoriui A. Sakalauskui. Nuo 1992 metų Alytuje kasmet organizuojamas futbolo turnyras savanoriui atminti. 1997 m. sausio 17 d. Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) Dainavos apygardos 1-osios rinktinės įsteigtame muziejuje „Mūsų tautos istorinė atmintis” savanoriui atminti įrengta ekspozicija. Išleistas dvi knygelės: „Rugpjūčio nerimas” (2002 m.) ir „Motinos rauda” (2007 m.). Kauno r. savivaldybės tarybos 2008 m. kovo 6 d. sprendimu Tirkliškių kaime (Alšėnų sen., Kauno r.) vienai iš gatvių suteiktas A. Sakalausko vardas. Alytaus miesto savivaldybės 2010 m. vasario 25 d. sprendimu Alytaus senamiestyje irgi vienai iš gatvių suteiktas A. Sakalausko vardas. Kiekvienais metais Alytuje ir Vilniuje organizuojami renginiai prisimenant 1991 m. rugpjūtį. 2011 m. rugsėjo 1 d. numatoma atidengti atminimo lenta A. Sakalausko Dainavos pagrindinėje mokykloje (buvusi 5-oji vid. mkla).

Savanorio gyvenimo kelio ir atminimo įamžinimo tikslas – kad dabartinis jaunimas (moksleiviai, studentai, kariškiai) perimtų to laikmečio dvasią, pasiaukojimą, drąsą bei atsakomybę už savo valstybės dabartį ir ateitį. Šio tikslo per 20 metų ir siekia savanorio Artūro Sakalausko tėveliai Genovaitė ir Pranas Sakalauskai, sesuo Aušra ir jo bendražygiai.

Arūnas Dudavičius – Lietuvos karinis veikėjas, atsargos pulkininkas. 1991 m. balandžio 17 d. – 1995 m. rugpjūčio 31 d. Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos Alytaus rinktinės (dab. KASP Dainavos apygardos 1-oji rinktinė) vadas.

Tetelė Janytė, Teta Janina

Atkelta iš 3 psl.

turėjusiame, dabar nugriautame tekstilės fabrike „Kauno audiniai”, iš jų aštuoniolika metų – audimo ceche. Net vadovavo aštuoniems žmonėms. Tai nebūtų kaip nors išskirtina, jei ne vienas jos darbo aspektas, kuris vaikystėje man buvo itin patrauklus – Tetelė turėjo kurti naujus audinius, raštus, parinkti siūlus, o svarbiausia – sugalvoti naujiems audiniams pavadinimus. Kitame Kaune esančiame Ziberto šilko kombinate, konkuravusiame su „Kauno audiniais”, pavadinimus kūrė *definatorė* Tamara. Galbūt dėl tautybės, ji mėgdavo parinkti audiniams tarptautinius pavadinimus: „Dinamo”, „Loto”,

„Premjera”... Tetelė šiuo požiūriu buvo labiau nacionalistiška: „Obelėlė”, „Tulpė”, „Ramunėlė”, „Aušra”... Man tuomet ta vardų parinktis buvo daugiau nei įdomi, todėl kai savaitgaliais atvažiuodavom į Ukmergę, iškart prilipdavau prie Tetelės, ką ji naujo sugalvojusi ir uoliai stengdavausi siūlyti savo variantus, tačiau, mano nedžiaugsmui, vis tiek paaiškėdavo, kad visi mano siūlomieji jau yra. Še tau kad nori! Tuomet tekdavo su broliu bėgti prie Šventosios, kurią lengvai perbrisdavom, arba į sodą ieškoti saldainių ar dar geriau – alyvinių obuolių, skaisčių kaip pasakų Snieguolės oda... Pirmyn ant laumžirgių ir į Arkadiją! Juolab ji tebegyvena atmintyje ir ta kelionė nebus jokia *fantasy* ar mokslinė fantastika. Greičiau jau magiškas realizmas. □